

Nacsinák Gergely András

VÁGYBAZÁR

2020-06-20 | ESSZÉ

Ikonosztáz ez is. A vágyaké.

Mentsvár, képzelgések és hiány-jelek gyűjteménye, az elveszett ember szakadatlan mozgásban lévő tekintetének manifesztuma. Egy algoritmus kiszámolja, mit néztem, hányszor néztem és mennyi időn át, aztán kikeveri az adott pillanatra ajánlott látványkocktétl. És a személytelen, ám – épp ezért – pontos számolás végeredményeképp végeérhetetlen képzuhatagot vetít elém, látványbazárt,

amelyekből pillanatnyi fellángolásaim, reményeim és kudarcaim hű tükörképe villódzik vissza rám. Lám csak, mi minden bukkan fel pillanatra itt, e folyvást át- meg átrendeződő, instabil ikonosztázon, ahol a számolás eredményeképp egymás mellé kerül, azután az agyban már egymásra is vetül, összekapcsolódik előbb, hogy aztán összemósódják szent és profán, hétköznapi és lehetetlen, mágikus és közönséges. Angyalok, női idomok, könyvszekrények és koszlott sikátorok, ceruzavázlatok, negédes hangulatok, fénypázmák, lépcsősorok, kódexlapok és kalligráfiák, kontyok és térfantáziák, léghajók, háztetők, vízköpők, templombelső és túsarkú cipők, gyöngeségeim és bizonyosságaim megannyi netovábbja. Képek, melyekben bárki otthonra lelhet egy-egy perc erejéig, az otthona helyett. A századelős Prágában vagy Pesten, egy-egy hajlékony, nyurga testen vagy elhasznált időkből összefércelt steampunk terekben. A szem épphogy csak megpihen, és már szalad, lendül, siklik, rebben is tovább a következő képre, aztán következőről is tovább, mindent egyetlen felületet pillantással áttekintve, mely épp csak súrolja a látványt – de sehol, senkinél és semminél sem időz el igazán, ő sem fogadja be a látottat, és a látott sem fogadja be őt.

pőrén és védtelenül

Annak idején sokszor eljátszottam a gondolattal, hogy Arcimboldo vakmerő kísérletét folytatni kellene. Azokat az éppenséggel tréfának, szellemes fricskának is tekinthető portrékat, amelyek a bibliotékáriust a szó legszorosabb értelmében könyv-emberként, a csapost meg hordókból, kriglikből meg flaskákból összetákolt figuraként ábrázolják. A kertész bumfordi, pirospozsgás arca hagyma- és répaarc. A szakácsé sülték mozaikja. Én ezeket a képeket soha egy percig nem voltam képes vaskos barokk humorként felfogni; felfogtam ellenben a portrék tragikumát. Heródes arca legyilkolt kisdedekből áll. Évái a még meg-sem-születettekéből. Mindenkié abból, amit magában hordoz, legyen az bűn vagy lehetőség. Arcimboldo portréin mindenki az, aki valójában, kíméletlenül leplezve, harsány maskarába öltöztetve, de pőrén és védtelenül. De legyen elég ennyi, elvégre nem is Arcimboldóról van itt szó, hanem a portréről. Hogy hányféle lehet a portré anyaga, ha nem csak az arcvonásokat teszi közzemlére, vagyis nem a pillanatot, hanem a lényegét. Calvino *Ha egy téli éjszakán az utazó...*

című regényének főhőse, amikor beszabadul a hősnő szobájába, mindjárt a könyvespolcot veszi tüzetes vizsgálat alá, az ott található szerzők és címek alapján remélve összeállítani az egyébként szimpatikus nő valódi képmását. Eljárását tökéletesen adekvátnak érzem, annál is inkább, mert általában magam is így teszek. A „Ki vagy te?” kérdésre sokkal szabatosabb válasszal szolgál egy könyvespolc – vagy épp a hiánya –, mint egy bármilyen ékesszóló *curriculum*. A módszert továbbfejlesztve hébe-hóba átfutottam a könyvtár pultjainál széthagyott kölcsönzőjegyeket, így próbálván rekonstruálni ismeretlenek arcvonásait: a kivett kötetek listájára úgy néztem, akár pár sietős vonallal skiccelt karikatúrára. Persze ezt csaknem minden személyes vonatkozású dologgal el lehet követni: ruhadarabokkal, mozijegyekkel, lemezekkel. Kedvenc kocsmákkal. Google-keresésekkel is – azokból áll össze az a digitális szellemkép, amely a hirdető áhított zsákmánya. Vagy voltaképp akármi mással: az égvilágon minden, amivel kapcsolatba kerülünk, amelynél elidőzünk, rólunk vall, még mielőtt mondhatnánk róluk bármit is.

Ez a vizuális bolhapiac.

A rajzó képek virtuális gombostűvel rögzíthetők virtuális táblákon.

A többi: csapongás.

Fluid, mentális tükör, amelyből pár órával vagy pár nappal ezelőtti önmagam bámul vissza rám, a tétova Narcissusra. Kíváncsian nézem ezt az egyszerre idegen és ismerős ábrázatot. Mennyiben nevezhetem azonban „önmagamnak” azt a pillanatnyi unalomból, érdeklődésből, tanácstalanságból és kíváncsiságból kialakult kérészetű mintázatot, amelynek lenyomatát látom most viszont a képernyőn? Számolás és véletlenszerűség programozott elegye, amely éppen annyira terméke, mint alakítója a pillantásnak, mert rímel a biológiai agyban lejátszódó gondolkodás algoritmusára, többé-kevésbé ügyesen modellezve – vagy legalábbis leutánozva – azt: nem pusztán kivetítve, de egyúttal gyengítve vagy erősítve az ott észlelt tendenciákat. Az ókortól a középkoron át az újkor hajnaláig húzódó érzékelélméleti vita arról folyt, hogyan látunk: úgy-e, hogy a dolgokból kiinduló sugarak a szemünkön átszűrve nyomot hagynak az elmében, vagy ellenkezőleg: a szemünkből kiinduló fény „tapogatja le”, „rajzolja körül” a dolgokat. Ez utóbbi, minden bájos naivitása ellenére (vagy annak ellenére, hogy ma bájos naivitásnak érezzük), magában hordja az elképzelést, hogy a látvány igenis függ valamelyes mértékben a látótól is – vagyis az érzékelés nem pusztán mechanikus, amely objektív benyomást eredményez, hanem az érzékelő lehetőségei és korlátai is hatással vannak rá, tükröződnek benne. Aztán voltak gondolkodók is, akik a kétféle percepció-teória, az emissziós és az intermissziós keverékeként írták le az érzékelést: vagyis hasonlóan kölcsönös interakciót feltételeztek látó és látott között, mint ami itt, ennek a képkavalkádnak az esetében is létrejön.

csúf és kívánatos

Azért maradt a kérdés: a felkínálkozó látvány, a képzelt és valós, csúf és kívánatos, egy-egy témát variáló formák közt kalandozó szem útjának térképe

mennyiben ad számot önmagáról? E nem teljes egészében profán, de semmi esetre sem szent hérakleitoszi ikonosztáz, a modern léleké – elvezethet-e egy stabilabb, kiegyensúlyozottabb látáshoz?

A kurzor vándorol a képernyőn, ide-oda röppen.

kép | shutterstock.com